

Integration från ord till handling

*En undersökning av integrationens betydelser inom sociologi,
politik och praktiskt arbete*

Examensarbete för kandidatexamen i sociologi

Tzovinar Yeranossian

Linnéuniversitetet 2012

Handledare: Ulf Drugge

Examinator: Carl Hult

Abstract

This study deals with the concept of 'integration'. Starting from the concept of reality as socially and linguistically constructed, it is an attempt to see how lingual constructions and perceptions affect the official structures of society and vice versa. The main purpose is to compare the different meanings integration has in a sociological context and in a political one. Further, the purpose is to see how the relationship between the sociological and political concepts affects the integrational work in the Swedish County Administrative Boards, and which consequences these effects might have. The study is carried out with ethnographic methods, i.e. participant observation and textual analysis, in a specific County Administrative Board, focusing mainly on its policy and strategy for integrational work. The results are that the main differences between the sociological and political definitions of integration lie in their extent of meanings. The sociological definitions contain many different meanings which sometimes contradict each other. The political ones however are more fixed and limited in their scope. The goal of the integrational politics is not always clear and this affects the practical work. Other problems are that the political as well as practical integrational definitions are limited to certain groups during certain conditions. The consequences of these problems can be that certain groups are left out of the integrational process, that some of the factors of integration are neglected and that immigrants, being the designated group in need of integration, are stigmatized.

Keywords: Integration, assimilation, immigration, integrational politics, hermeneutics, social and lingual constructions

Förord

Ett stort tack till alla på Samhällsutvecklingsenheten på Länsstyrelsen i Gävle för att de tog emot mig och gjorde min undersökning till ett rent nöje.

Innehållsförteckning

Titelsida

Abstract and keywords

Förord

Innehållsförteckning

Disposition

<u>1. Inledning.....</u>	<u>1</u>
1.1 Bakgrund	1
1.2 Teori	2
1.3 Syfte och frågeställningar.....	3
1.4 Avgränsningar	4
<u>2. Metod</u>	<u>5</u>
2.1 Litteratur och andra skriftliga källor.....	5
2.2 Empiriskt arbete	6
2.3 Metod: deltagande observation och textanalys.....	7
<u>3. Resultat.....</u>	<u>9</u>
3.1 Integration: sociologi.....	9
3.2 Integration: politik.....	14
3.3 Integration: praktiskt arbete.....	17
<u>5. Analys.....</u>	<u>21</u>
5.1 Jämförelse mellan sociologiska och politiska begreppsformuleringar	21
5.2 Skillnadernas påverkan på Länsstyrelsens arbete.....	22
<u>6. Diskussion.....</u>	<u>23</u>

Källförteckning

Disposition

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Detta avsnitt handlar om varför och hur jag valt ämne och inriktning för arbetet.

1.2 Teori

Under detta avsnitt presenteras de teorier som arbetet utgår ifrån och rör sig inom. Här ges en sammanfattning av Berger och Luckmanns teori om kunskapssociologi och Beckmans teori om begrepp och politik samt en redogörelse för deras relevans för uppsatsen.

1.3 Syfte och frågeställningar

I detta avsnitt presenteras arbetets syften och frågeställningar. Syftena kopplas till teorierna.

1.4 Avgränsningar

Här presenteras de avgränsningar som gjorts för arbetet med avseende på begrepp och praktiskt utförande.

2. Metod

2.1 Litteratur och andra skriftliga källor

Detta avsnitt handlar om den litteratur och andra skriftliga källor som använts, hur de valts ut och deras relevans och källsäkerhet.

2.2 Empiriskt arbete

Här presenteras det empiriska arbetet som utförts på Länsstyrelsen, som består i en deltagande observation.

2.3 Metod

I detta avsnitt presenteras de metoder som har använts för insamlande och analys av data och empiri, nämligen textanalys (hermeneutik) och deltagande observation.

3. Resultat

3.1 Integration: sociologi

I detta avsnitt presenteras de sociologiska betydelserna av begreppet integration, först som en genomgång av källornas formuleringar och sedan som en egen sammanfattning av de kategorier av betydelser som finns.

3.2 Integration: politik

Här presenteras regeringens integrationspolitik enligt deras egna formuleringar och som en egen sammanfattning av de betydelser som identifierats.

3.3 Integration: praktiskt arbete

Detta avsnitt handlar om hur det praktiska integrationsarbetet på Länsstyrelsen går till och baseras både på de beskrivningar av arbetet som Länsstyrelsen själva har och den egna observationen.

4. Analys

4.1 Skillnader mellan sociologiskt och regeringspolitiskt begrepp

I detta avsnitt jämförs betydelserna av integration som finns inom sociologin med de som finns inom regeringens integrationspolitik, med betoning på skillnader.

4.2 Påverkan på praktiskt arbete

Här presenteras den påverkan som skillnaderna mellan olika betydelser har för det praktiska arbetet.

4.3 Konsekvenser av påverkan

Detta avsnitt innehåller en diskussion om de konsekvenser som betydelskillnadernas påverkan på det praktiska arbetet kan innebära för integrationsområdet.

5. Diskussion

I detta avsnitt ger jag ett sammanfattande svar på frågeställningarna. Detta är också en vidare diskussion av konsekvenserna och vad som behövs för att motverka dem.

1. Inledning

1.1 Bakgrund

År 2006 åkte jag tillbaka till mitt hemland Armenien för första gången sedan jag flyttat därifrån som barn 1995. Jag hade fått svenskt medborgarskap året innan och precis skaffat ett svenskt pass. Att åka tillbaka till ett hem jag inte sett på elva år var en omvälvande upplevelse, men så fort jag landade kände jag att jag hamnat rätt; det här var mitt hem. Under den tid vi var där åkte vi runt i landet och jag såg och lärde mig mycket nytt. Trots att allt var främmande var det samtidigt också bekant; jag var trots allt nästan sju när vi flyttade och mindes mycket. Det var ett land där jag inte såg annorlunda ut från de andra som gick på gatan, där alla talade mitt modersmål, där jag inte behövde bokstavera mitt namn för varje ny person jag presenterades för, där jag kunde äta mina favoriträtter, de ”äkta hemlagade”, varje dag; kort sagt ett land som var mitt eget.

Efter en månad återvände jag till Sverige. I passkontrollen på Arlanda tittade kontrollanten i mitt pass som hastigast, tittade sedan upp på mig, log och sade: ”Välkommen hem!”. Jag tyckte att det lät konstigt. Jag hade ju precis åkt tillbaka *hemifrån*, bort från mitt hemland. Men samtidigt stämde det också: jag hade kommit hem. För vad annars kan man kalla en plats där man har sin permanenta bostad, där man går i skola (som jag gjorde då), där man har alla sina vänner och där man sover, vaknar, äter och lever sitt vardagliga liv? Ett land vars TV-utbud man kan utan och innan, där man vet var man ska handla vad, var de bästa kaféerna finns och vars språk man kan så väl att man tänker och drömmer på det lika mycket som på modersmålet? Jag hade åkt hemifrån och kommit hem.

Så kom det sig att jag i det verkliga livet fick uppleva det som jag senare kom att förstå kallas *integration*. Ett begrepp som jag mest upplevt som ett politiskt trickord blev plötsligt verklighet. Sedan dess har jag hört och läst mycket om detta begrepp, men inget har gjort så mycket för min förståelse för vad det ”egentligen är” som min egen erfarenhet och i synnerhet händelsen på flygplatsen.

Men att känna en verklighet genom subjektiv erfarenhet är en sak, att tillägna sig objektiv kunskap om verkligheten är en helt annan. En subjektiv upplevelse kan till och med göra en blind för de övergripande strukturer som formar situationen man befinner sig i. Man blir ”hemmablind” inför sin egen verklighet. Denna blindhet kan botas med hjälp av den distans som vetenskapliga teorier och forskning kan ge. Dessa kan ge en bild av de generella faktorerna av vilka den personliga upplevelsen är en del. Denna kunskap kan i sin tur sprida nytt ljus på det egna livet: genom att den egna livshistorien blir en del av ett samhällligt, allmänmänskligt fenomen får man större förståelse för sig själv och sin plats i samhället.

Denna uppsats utgår alltså från ett personligt intresse. Men det ligger mer bakom valet av ämne än så. Integration är ett högaktuellt ämne inom många områden i samhället, alltifrån politik och arbetsmarknad till utbildning och kultur. I en tid av massomfattande migration och större kommunikationsmöjligheter är

det viktigt att ha en klar uppfattning om hur möten mellan människor av olika bakgrund ska gå smidigt till och resultera i meningsfulla relationer. Integration är ett relativt nytt begrepp och arbetet med det är fortfarande i sin startfas. Om man som jag är intresserad av att arbeta inom området är det viktigt att skaffa sig en stabil grund av kunskap att bygga vidare på.

* * *

När jag började förbereda för denna uppsats visste jag enbart att jag ville skriva om just integration. I förarbetet, då jag fortfarande letade tänkbara infallsvinklar, framkom det väldigt snabbt att det finns många olika definitioner av detta begrepp och att användarna sinsemellan verkar förvirrade. Jag förstod snart att ett arbete inom detta begreppsområde skulle kräva en omfattande definitionsprocess och väljer därför att utgå från just detta behov: en analys av integrationens många betydelser och vad de innebär för det arbete som sker inom området, politiskt och praktiskt.

1.2 Teori

Uppsatsen syftar till att analysera ett begrepp ur ett sociologiskt perspektiv genom att se på dess definition och användning inom olika områden. Betoningen ligger på språkets roll i den sociala konstruktionen av verkligheten. En viktig källa inom detta område är Berger & Luckmanns *Kunskapssociologi* från 1999. Deras utgångspunkt är just att verkligheten konstrueras socialt. Individens subjektiva tankar och känslor blir till *lingvistiska objektifieringar*, ord, som sedan lyfts till en nivå där de blir *symboliska universa*, språk. Språket används sedan för att *typifiera vanemässiga handlingar*, det vill säga skapa en extern, abstrakt och objektiv värld av människans interna, konkreta och subjektiva väsen. Där det sker ömsesidiga typifieringar mellan människor skapas *institutioner*. Den objektiva världen och institutionerna *internaliseras* sedan i individerna genom *socialiseringsprocessen*.

Socialisation sker i två stadier. Den första, *primär socialisation*, genomgår individen i barndomen då han internaliserar den objektiva världen. Den andra, *sekundär socialisation*, sker när en redan socialiserad individ införlivas i specifika områden av samhället, då genom att internalisera institutioner. Det finns en tredje form av socialisation, *resocialisation*, då individen måste "omsocialiseras" i ett nytt samhälle. Berger & Luckmann menar att detta kräver ett kontinuerligt deltagande i det nya samhället för att individen ska kunna "hålla i sig". Skillnaden mellan resocialisation och sekundär socialisation är att individen vid den förra måste anpassa tolkningen av sitt förflutna till den nya verkligheten, medan den senare kräver en omtolkning av den nya verkligheten för att den ska stå i samklang med det förflutna.¹

¹ Berger, Peter & Luckmann, Thomas *Kunskapssociologi: hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet*. Wahlström & Wistrand, Stockholm 1999

Berger & Luckmanns kunskaps sociologiska teori är relevant för denna uppsats av flera olika skäl. För det första visar den att språk inte bara är ett medel för social interaktion och kunskapsförmedling utan faktiskt en grund för samhällets uppbyggnad och verklighetsuppfattningen hos människor. Detta visar i sin tur på vikten av att analysera språkliga begrepp ur ett sociologiskt perspektiv, eftersom de ligger till grund för hur människor uppfattar samhället och varandra. Det är också en indikator på hur viktigt det är att ställa språkliga begrepp mot övergripande samhällsliga strukturer som politik, juridik och byråkrati, eftersom även dessa har sina grunder i (språklig) social interaktion.

Vidare är socialiseringsfaktorn intressant här. En migration innebär ett liv i ett nytt samhälle som individen måste ta till sig. En vuxen individ som socialiserats i ett samhälle och sedan flyttar till ett annat kan sägas genomgå både en resocialisation och en ”vanlig” socialisation i dess två stadier, beroende på hur stora skillnaderna är mellan det gamla och det nya samhället. Detta kan i vissa fall ske samtidigt. Språket tillför ännu en dimension, eftersom en migration oftast kräver ett nytt språkbruk och språkinläring. Språkinläringen, som är en naturlig del av socialiseringsprocessen för samhällets inhemska individer, blir här dubbelt viktig och en brygga mellan socialisering och integration. Socialiseringsprocessen blir med andra ord särskilt komplex och intressant i samband med migration och ännu mer så när den knyts till integration.

En annan källa är Beckmans *Den rimliga integrationen* från 2011. Beckman skriver ”Att uttrycket [integration] verkligen saknar en klar och entydig innebörd är idag en vanlig uppfattning”² och går vidare med att påpeka att det är viktigt att undersöka meningen bakom ord och begrepp för att kunna analysera olika påståenden om begreppet. Definitioner, menar han, kan styra vår syn på verkligheten då de konstrueras av brukaren för att passa dennes ändamål. Detta innebär att definition är värdeladdad och avser att forma de styrande normerna i samhället, ibland av rent (politiska) strategiska skäl. Avsaknaden av en enhetlig definition av begreppet integration skapar oklarheter inom politiken. Syftet med att klara upp begreppsförvirringen bör enligt Beckman vara att bidra till utvecklingen av integrationspolitiken och därför bör analysen av begreppet göras inom ramen för, eller åtminstone kopplas till regeringens och riksdagens integrationsmål.³

1.3 Syfte och frågeställningar

Med ledning av ovanstående teorier blir syftet med uppsatsen att undersöka skillnaderna mellan det sociologiska begreppet integration och den svenska regeringens integrationspolitik. Eftersom språket enligt ovan både är meningsskapande och meningsbärande och bidrar till vår uppfattning av verkligheten samt eftersom det kan användas för att konstruera och ändra rådande normer i samhället, är det viktigt att

² Beckman, Ludvig *Den rimliga integrationen*. Dialogos, Stockholm 2011, s. 12

³ Ibid, s. 12ff

undersöka ett begrepps mening(ar) för att kunna sätta in det i ett analytiskt perspektiv. Valet att jämföra det med regeringens integrationspolitik beror på språkets intima förhållande med institutionaliserade mänskliga och samhällsliga strukturer, av vilka politik och statsstyre är en del. Eftersom dessa övergripande strukturer styr villkoren för människors liv, däribland deras socialisation, och eftersom språket får en ännu viktigare roll i socialiseringsprocessen, blir det dubbelt så viktigt att analysera språkbruk inom ramarna för politik och statsstyre.

Vidare är syftet att undersöka hur förhållandet mellan det sociologiska begreppet och regeringens integrationspolitik påverkar utövandet av regeringens integrationsarbete i praktiken. Länsstyrelserna är regeringens operativa system och tjänar därför väl som exempel på detta. Syftet med att tillämpa den språkliga och styrespolitiska jämförelsen i ett praktiskt sammanhang är att konkretisera och testa förhållandet samt se vilken påverkan den har i ”verkligheten”.

Slutligen är syftet att se vilka konsekvenser skillnaderna och deras påverkan på det praktiska arbetet skulle kunna få. Detta är dels för att testa hur viktiga språkliga konstruktioner är, det vill säga hur mycket de faktiskt påverkar samhällsliga funktioner, och dels för att belysa de problem som finns inom integrationsområdet.

Frågeställningarna är således:

1. Vad finns det för skillnader mellan betydelserna av integration inom sociologi och inom den svenska integrationspolitiken?
2. Hur påverkar dessa skillnader det praktiska integrationsarbetet på Länsstyrelsen?
3. Vilka konsekvenser skulle skillnaderna i betydelser och deras påverkan på integrationsarbetet kunna skapa?

1.4 Avgränsningar

Orden *integration* och *integrera* kommer från latinets *integrare* som betyder 'återställa' eller 'komplettera'. Det hör samman med ordet *integer* som betyder 'hel' eller 'orörd'.⁴ Integration definieras i lexikon som en "sammansmältning till en enhet"⁵ eller mer specifikt som en "sammansmältning av *olikartade* delar till en helhet ofta med tonvikt på *utjämning av skillnader*".⁶ En vidare definition av begreppet görs inte här då det är en del av syftet; se nedan under *Integration: Begrepp*.

Inom sociologi finns tre huvudsakliga användningar av begreppet: en som syftar på mellanmänskliga relationer och människans relation till samhället; en som handlar om samhällets interna strukturer, det vill

⁴ Svenska Akademiens Svenska Ordbok A-L. Norstedts, Göteborg 2009, s. 1361

⁵ Bonniers Uppslagsbok. Stockholm 2007, s. 423

⁶ Svenska Akademiens Svenska Ordbok, a.a., s. 1362, egen kursivering

såga dess systematiska uppbyggnad och slutligen en inom diskussionen om sociologisk teori och metodik, exempelvis integrationen mellan analytiska makro- och mikronivåer eller *agency and structure*.⁷ Den sista användningen förekommer inte medvetet i uppsatsen utan kan eventuellt avläsas av diskussionen under *Teori* eller *Metod*. De två första är oftast kopplade till varandra eftersom mänskliga relationer och samhällsliga strukturer kan vara svåra att särskilja. Således kommer båda användningsområdena att finnas med i uppsatsen.

Två andra begrepp som förekommer i anslutning till integrationsbegreppet är assimilation och etablering. Dessa förekommer hos flera av källorna och presenteras således i samband med genomgången av källmaterialet. Det görs dock ingen närmare definition av dem då det skulle bli alltför omfattande. Däremot kommer förhållandet mellan dessa begrepp och integrationsbegreppet att diskuteras.

Undersökningen av den svenska regeringens integrationspolitik begränsas till regeringens egna formella presentation av den generella tanken och de övergripande målen och strategierna inom integrationspolitiken. Detta eftersom syftet med undersökningen är att se hur begreppet formuleras, men även av rent praktiska skäl då regeringens arbete är alltför omfattande och mångfacetterat för att täckas i sin helhet.

Undersökningen av integrationsarbete på myndighetsnivå avgränsas till arbetet på Länsstyrelsen Gävleborg och omfattar även där myndighetens formella presentation av det egna arbetet och grundtanken, kompletterad av resultaten från den empiriska undersökningen.

2. Metod

2.1 Litteratur och andra skriftliga källor

Böckerna i sociologisk teori och metod valdes ut bland tidigare kursers litteratur. Dessa är framför allt de som handlar om olika teoretiska inriktningar (och deras metodik) inom sociologi. Alvesson & Skoldbergs *Reflexive Methodology* från 2009 presenterar och analyserar olika inriktningar och presenterar ett nytt paradigm baserat på jämförelsen, *reflexiv metodologi*. Denna har använts som en sammanfattande presentation av teorierna och inspiration för det egna tankearbetet. På samma sätt har Alasuutaris *Researching Culture* från 1995 använts. Dessa har dessutom använts i arbetet med metodutvecklingen och analysen av det empiriska materialet. Berger & Luckmanns *Kunskapsociologi* från 1999 blev en mer konkret källa att utgå ifrån på grund av dess relevans för uppsatsens fokus på språk och institutionaliserad social interaktion (se ovan under *Teori*).

⁷ Ritzer, George *Sociologisk teori*. Liber, Stockholm 2009

Böckerna och texterna om integration valdes delvis ut i samråd med handledare och delvis efter en sökning och berodde på relevans. Det finns en hel del skrivet inom integrationsämnet men det mesta är fallstudier inom särskilda områden, exempelvis integration bland ungdomar i storstädernas förorter, arbete bland invandrarkvinnor i Sverige eller rasism bland (etniskt) svenska extremister. I dessa texter definieras inte integration utan används som ett mer eller mindre självklart begrepp. Sökningen efter relevant litteratur har således främst riktat sig mot sådant som behandlar själva begreppet, dess definitioner eller snarare problematiken kring definitionen. Socialstyrelsens rapport från 1996 och sociologiska uppslagsverk har använts för definitioner. Beckmans bok och Darvishpour & Westins *Migration och etnicitet* från 2008 erbjuder en problematisering utöver definitionen. Avsaknaden av en genomgång av tidigare forskning beror just på att integrationslitteraturen är så nischad; den enda källa som fanns inom ämnet forskning kring integrationsbegreppet och dess koppling till politik var Beckmans. För information om den svenska integrationspolitiken har regeringens hemsida använts, där man kan ladda ner dokument med fullständiga eller kortfattade versioner av lagar och liknande. Där finns även texter om det övergripande arbetet och visionsbeskrivningar. Länsstyrelsens arbete har utöver den egna observationen (se nedan) kompletterats med information från dokument, hemsidan och muntliga presentationer.

Socialstyrelsens rapport kan inte sägas vara helt vetenskaplig då den getts ut på uppdrag av Socialstyrelsen och kan vara politiskt vinklad. Den är dock en bra källa till hur begreppen inom detta område används och definieras idag (även om den är lite gammal). Samma gäller för texterna om den svenska integrationspolitiken och verksamheten på Länsstyrelsen: de är vinklade eftersom de skrivits av de myndigheter de berör, men eftersom syftet är att ta reda på just hur integration definieras och utövas inom myndigheterna är vinklingen inget problem. Dock är det viktigt att ta hänsyn till att texterna i sin egenskap av offentliga dokument enbart representerar myndighetens officiella sida och att mycket utesluts. Beckmans och Darvishpour & Westins böcker har använts som förslag till definitioner och därför kan den eventuella vinklingen sägas vara irrelevant, även om hänsyn självklart tagits till syftet med definitionerna.

2.2 Empiriskt arbete

För den empiriska delen av uppsatsen ville jag undersöka arbetet på Samhällsutvecklingsenheten, som har hand om integrationsfrågor, på Länsstyrelsen i Gävleborgs län. Den initiala tanken var att ta del av dokument som beskrev arbetet samt eventuellt intervjuva vissa av de som arbetar på enheten. Dock fick jag ett erbjudande om att arbeta med en utvärdering av verksamheten tillsammans med en av de anställda, som jag tackade ja till. Utöver utvärderingen som beskrivs nedan har jag fått delta på möten mellan olika grupper såväl som enhetsmöten, deltagit på en konferens anordnad av enheten (till en liten del som funktionär men främst som publik på de olika föredragen och seminarierna) och tagit del av verksamheten

i sin helhet genom att finnas på plats och observera. Observationen har alltså inneburit en blandning av formella och informella kontakter med såväl enhetens egna anställda som anställda inom andra myndigheter som enheten samarbetar med. Rent praktiskt har arbetet inneburit arbete framför datorn vid ett eget skrivbord, telefon- och mailkontakt med urvalsgruppen för utvärderingen, resor till olika kommuner i länet för intervjuer, deltagande i möten, konferenser och utbildningar samt medverkan i en hel del informella sammanhang som fikapauser, konferensmiddagar och allmänt arbetsplatsrelaterat umgänge.

Observationen har bestått i att genom det egna arbetet på arbetsplatsen få en djupare och bredare förståelse för verksamheten och sätta in informationen från de skriftliga källorna i ett sammanhang. Att se verksamheten ”bakom kulisserna” har skapat medvetenhet för de interna problemen inom arbetet. Eftersom syftet är att se på hur de eventuella skillnaderna eller spänningarna mellan begreppet och politiken kan påverka integrationsarbete har det inte varit relevant att fokusera på en konkret beskrivning och analys av just denna enhet. Istället har arbetet på enheten främst tjänat som inspiration till reflektion över integrationsarbete, utöver dess komplementära funktion till de skriftliga dokumenten. I detta avseende har det varit en ovärderlig källa då det gett en närhet och förståelse som kan vara svår att uppnå ”utifrån”.

2.3 Metod: deltagande observation och textanalys

I enlighet med etnografins grundtankar har studien genomförts genom en deltagande observation inom områdets naturliga kontexter. Detta för att få en djupare förståelse av meningssystemen och de underliggande tankemönstren hos de som utövar arbetet⁸ och sätta in den teoretiska tankevärlden i ett praktiskt perspektiv.⁹ I en deltagande observation har forskaren som mål att komma gruppen nära och bli en naturlig del av den. Enligt Alasuutari måste man bli ”ett med fältet”.¹⁰ Detta har uppnåtts med praktikverksamheten, som erbjuder en unik möjlighet att inte bara observera utan faktiskt vara en av gruppens medlemmar. Observationen har dokumenterats med beskrivande och analytiska anteckningar som förts kontinuerligt och kopplats ihop med det teoretiska ramverket och frågeställningarna. Anteckningarna har sedan använts i arbetet med analysen av resultaten från textläsningen, som ett kompletterande och sammanknyttande verktyg. Detta har gjorts genom att anteckningarna delats in i olika kategorier och sedan jämförts med anteckningarna från textanalysen, för att lyfta likheter och skillnader.

⁸ **Alvesson, Mats & Sköldberg, Kaj** *Reflexive methodology: new vistas for qualitative research*. Sage Publications Ltd, London 2009, s. 12-49

⁹ **Alasuutari, Pertti** *Researching Culture. Qualitative Method and Cultural Studies*. Sage Publications Ltd, London 1995, s. 68

¹⁰ *Ibid.* s. 56

Undersökningen har även hämtat inspiration från hermeneutiken, framför allt i dess starka betoning av förståelse av underliggande meningar och växelverkan mellan en del - i detta fall det praktiska arbetet på Länsstyrelsen - och det hela - integrationsbegreppet i sin helhet och regeringens politiska formulering av det. Fallstudien har kontinuerligt kopplats till den mer övergripande begreppsproblematiken, medan den i sin tur hela tiden byggs ut genom bidrag från fallstudien. Även hermeneutikens fokus på *text* som det primära studieobjektet och behovet av *kontext* har använts då observationen framför allt analyserats utifrån de anteckningar den gett upphov till. Alasuutari skriver att om det är meningsstrukturer man ska undersöka måste materialet bestå av studieobjektets egna texter.¹¹ Därför har myndigheternas egna formella dokument valts som studiematerial. Vinklingen blir i detta fall irrelevant som vetenskapligt hinder eftersom det är det som eftersöks; studieobjektets egna formulering av tankevärlden som styr arbetet. Här har alltså textanalys använts som metod. Detta har inneburit att dokumenten lästs flera gånger och jämförts med varandra, samtidigt som anteckningar kontinuerligt har förts. Dessa har sedan använts för att identifiera de underliggande och huvudsakliga meningarna i texterna, och för att jämföra skillnader och likheter.

Självklart måste svårigheterna och problemen med valda arbetsmetoder också tas i beaktande. Fokus på studieobjektets egna tankevärld och en högst subjektiv analys av observationen kan innebära en kompromiss med vetenskapligheten och göra det svårt att tillämpa studien i andra sammanhang. Det kan också göra arbetet trångsynt och ensidigt. Att vara djupt involverad i sitt eget studieobjekt och ha personliga kontakter inom det kan även göra det svårt att skriva om arbetsplatsen och ge en rättvis bild av den, även om det i detta fall inte har förekommit särskilt känsliga exempel. Inom den sociologiska metodiken poängteras ofta att forskaren trots sin kontakt måste förbli en outsider för att inte förlora sin objektivitet och detta har ofta upplevts som svårt i detta arbete. Ett intensivt arbete med utvärderingen, goda personliga kontakter och medverkande i många informella sammanhang som fikapauser, personalfest, konferensmiddagar och liknande har gjort det svårt att bibehålla rollen som forskande outsider. En annan faktor i detta är att den kunskap man får genom att arbeta ”inom fältet” ofta kan vara svår att sätta ord på; det blir en självklar kunskap som inte kan formuleras i särskilda ordalag utan finns där som en nästan intuitiv förståelse. Detta gör det inte svårt att använda kunskapen i uppsatsskrivningen men att formulera den och kunna identifiera vad det är man konkret har lärt sig eller varför man ser vissa samband blir desto svårare.

En komplettering av intervjuer med de anställda på arbetsplatsen skulle kunnat skapa mindre subjektivitet i analysen av observationen. För den politiska begreppsformuleringen skulle kritik från andra politiska

¹¹ Alasuutari a.a., s. 42

håll ha kunnat tillföra nya perspektiv och gett en bredare syn. Observationen hade kunnat genomföras mer systematiskt, med mer beskrivande snarare än analytiska anteckningar. En viktig faktor i detta är att uppsatsen skrivits samtidigt som praktikverksamheten genomförts (ungefär motsvarande deltidsarbete medan arbetet med uppsatsen varit på heltid). Detta har gjort det svårt att finna tid för exempelvis intervjuer eller fokus på anteckningsförande under arbetstid. Det har också varit svårt att särskilja arbetet med utvärderingen från arbetet med uppsatsen, särskilt som vissa delar av utvärderingen faktiskt använts som en del av observationen. Att vara medveten om denna problematik har hjälpt och för att undvika de fällor som finns har jag valt att lägga frågeställningarna på en generell nivå. Det är dock viktigt att ta hänsyn till dessa faktorer vid läsningen av uppsatsen.

3. Resultat

3.1 Integration: sociologi

Genomgång av litteratur

Enligt *Collin's Dictionary* är integration ett mått på halten av individens självupplevda tillhörighet i en social grupp eller samhället. Tillhörigheten definieras som samstämmighet med gruppens eller samhällets normer och trossystem. Detta är vad Lockwood definierar som *social integration* (i motsats till *system integration*, se nedan), vilken följer av individens socialisering i samhället. Detta har utvecklats av Giddens, som menar att den sociala integrationen uppstår ur individernas vardagliga interaktion med varandra.¹² Denna definition kan ses hos bland annat Durkheim i *Självmodet*. Durkheim skriver att "[...] suicide varies inversely with the degree of integration of the social groups of which the individual forms a part." Sålunda är så kallade *egoistiska* självmord ett resultat av disintegration eller överdriven individualitet. Här beskrivs bristen på integration som hinder hos individerna själva.¹³

Enligt Beckman¹⁴ är integration dock inte en individuell utan relationell egenskap. Han hänför detta till definitionen av integration som relationen – sammansmältningen – mellan delarna i en helhet och menar att delarna i detta fall representeras av invånarna medan helheten är samhället. Med detta anför han också kritik mot den ensidiga fokusen på invandrare i integrationsdebatten, då den inte tar hänsyn till integrationens relationella egenskap. (Samhället som en helhet bestående av människor som delarna

¹² **Jary, David & Julia (red.)** *Collin's Dictionary of Sociology*. HarperCollins, Glasgow 1991

¹³ **Durkheim, Émile** *Suicide: A Study in Sociology*. The Free Press of Glencoe, New York 1951, s. 209

¹⁴ **Beckman** a.a. s. 29

återfinnes även hos Simmel i bland annat *Hur är samhället möjligt?*) Sålunda blir integration ett uttryck för kvaliteten i relationen både mellan invånarna och mellan invånare och samhälle. Teune tar det så långt som att halten av integration kan mätas i antalet relationer i samhället. Även Parsons ger begreppet en relationell innebörd då han menar att det handlar om förenligheten mellan medlemmarna av ett socialt system.¹⁵

Skillnaden mellan integration som individuell och relationell egenskap kan även ses i förhållandet mellan integration och assimilation. Den senare handlar om en anpassning av minoriteten till majoriteten varmed minoriteten antar majoritetens kultur.¹⁶ Integration däremot kräver, enligt Beckman, en ömsesidig anpassning. Han menar att samhället måste möjliggöra en inkludering av invandrare och minoriteter genom att ha en tillåtande atmosfär och underlätta integrationen med särskilda insatser: ”[...] det är nödvändigt att anpassa samhället för att det skall vara möjligt för invandrarna att anpassa sig.”¹⁷ Denna definition har även slagits fast i det så kallade Haagprogrammet, vilket antogs av det Europeiska rådet 2004, och formuleras där som ”ett ömsesidigt tillmötesgående mellan alla invandrare och invånare i medlemsstaterna.”¹⁸

En kompromiss mellan ensidig anpassning från invandrarernas sida och en ömsesidig anpassning är den integration som innebär ett bibehållande av den kulturella särarten men en samtidig införlivning i samhället. Detta kan även kallas participation och innebär en åtskillnad mellan det offentliga och privata livet. Det offentliga, det vill säga arbetsmarknaden, skolsystemet, föreningslivet och det politiska systemet, kräver en viss anpassning från invandrarna och en viss tolerans och framför allt rättvis behandling från majoritetssamhället, men kraven upphör vid gränserna för privatlivet. Denna typ av integration förutsätter att diskriminering inte pågår i det offentliga livet, för att säkerställa att minoriteterna verkligen kan delta på lika villkor.¹⁹ Även Darvishpour & Westin lyfter denna definition och menar att den förutsätter ett eget ansvar och ett eget val av anknytningsform och -halt. De formulerar bevarandet av den kulturella särprägel på det privata planet som en bevaring av ”[...] hemlandets

¹⁵ Ibid. s. 30; 34-35

¹⁶ **Westin, Charles** (red.) *SOS-RAPPORT 1999:6 Mångfald, integration, rasism och andra ord* Ett lexikon över begrepp inom IMER - Internationell Migration och Etniska Relationer. Elanders Gotab, Stockholm 1999, s. 48

¹⁷ **Beckman** a.a., s. 39

¹⁸ Ibid. s. 72

¹⁹ **Westin**, a.a., s. 55

traditioner, förhållningssätt och språk”.²⁰ Enligt Socialstyrelsens rapport är denna sorts integration en ersättning av den tidigare assimilationspolitiken i det att den innebär ett erkännande av minoriteters kulturella särprägel.²¹ Denna dubbla tillhörighet är enligt Simmel en självklar och allmän regel i relationen mellan människa och samhälle; men där hans ”alternativ” till deltagande är icke-deltagande, ett slags existentiellt utanförskap²², kan deltagande i majoritetssamhället här ersättas med deltagande i ett annat samhälle som samtidigt är en del av och står utanför majoritetssamhället. Även Simmels definition av frihet som inte bara befrielse utan även rätten att vara frivilligt bunden²³ kan jämföras med denna sortens integration som tillåter valfrihet för invandrare att själva avgöra var de vill vara en del av majoriteten och var de hellre håller fast vid sin egen minoritetskultur.

En annan form av denna, som Darvishpour & Westin kallar den, bikulturella tolkning²⁴ av integrationsbegreppet är den som finns ”[i]nom den kulturella anpassningens psykologi”²⁵ och förutsätter ett kritiskt förhållandesätt till kultur, vilket möjliggör deltagande i flera olika sådana samtidigt, eftersom individen behåller en viss objektivitet. Denna form kan jämföras med Simmels beskrivning av främlingen som samtidigt lösgjord och fixerad – både delaktig och utanför. Simmel skriver att detta kräver en likgiltighet och ett engagemang och framför allt objektivitet. Framgången i denna modell är alltså beroende av paradoxala egenskaper hos individen.²⁶

Ett annat förhållande mellan integration och assimilation är den där integration ses som en processuell väg mot assimilation. Integration är med andra ord det som genom olika stadier leder fram till assimilation. De olika stadierna är ekonomisk integration, som motsvaras av den ovan beskrivna offentliga sfären (med undantag för det politiska systemet); social integration som innebär informella möten mellan medlemmar av majoritets- och minoritetskulturerna (i detta fall ”svenskar” och ”icke-svenskar”) utan exkludering; och slutligen politisk integration som innebär ett anspråk på rättigheterna att rösta, bli representerad och själva kunna väljas som tillfaller medborgare.²⁷ Darvishpour & Westins

²⁰ **Darvishpour, Mehrdad & Westin, Charles (red.)** *Migration och etnicitet. Perspektiv på ett mångkulturellt Sverige*. Studentlitteratur, Lund 2008, s. 45

²¹ **Westin**, a.a., s. 55

²² **Simmel, Georg** *Hur är samhället möjligt? och andra essäer*. Korpen, Göteborg 1995: *Hur är samhället möjligt?*

²³ *Ibid.*, *Ensamhet och tvåsamhet*

²⁴ **Darvishpour & Westin** a.a., s. 45

²⁵ **Beckman** a.a., s 69

²⁶ **Simmel** a.a., *Främlingen*

²⁷ *Ibid.* s. 56

stadier, hämtade från Milton Gordon, är snarlika: där går integrationsprocessen först igenom det ekonomiska och därefter utbildnings- och arbetsmarknadssystemet, för att senare nå det politiska. Det sista steget är ett anammande av majoritetssamhällets kultur. Full assimilation kan sägas ha uppnåtts vid exogami, det vill säga när giftermål sker mellan medlemmarna av den tidigare minoritets- och majoritetskulturerna.²⁸ Enligt denna definition är integration alltså inte ett mål i sig utan en process och kan mätas enligt stadier av participation. Detta är enligt Beckman en äldre definition som innebar en liktydighet mellan assimilation och integration, där båda beskrevs som den process ”[...] varmed någon blir en del av en gemenskap.”²⁹

Liktydigheten mellan integration och assimilation är enligt en annan variant aktuell igen, fast nu på ett annat sätt. Beckman menar att ett krav på respekt för kulturella olikheter kräver en gemensam, grundläggande norm. Olikheterna förekommer då inom ramen för en samlande ”kultur”, vilket kräver en assimilationsprocess där normerna för kulturell och social jämlikhet anammas av alla.³⁰ Draget ännu längre skulle integration kunna ses som en ömsesidig assimilation där både majoritets- och minoritetskulturerna anammar en ny, gemensam kultur baserad på de tidigare åtskilda kulturerna och där alla upplever sig vara en del av en differentierad, mångkulturell identitet.³¹ Här blir förhållandet mellan de två begreppen det omvända – assimilation blir en förutsättning för och en process som leder till integration.

Integrationsbegreppet kan även tillämpas på samhället och dess strukturer. I detta fall blir samhällsinstitutionerna ’delarna’ och samhällets sammanhållning ’det hela’. Då blir integration en egenskap hos själva samhället, inte bland eller mellan dess invånare. Ett exempel på en förklaring av hur samhället integreras är Durkheims syn på integration som beroende av arbetsdelningen. Hans uppdelning mellan mekanisk och organisk solidaritet kan sägas vara en beskrivning av två olika former av integrativa krafter i samhället, där institutionerna - i detta fall fördelningen av arbetskraft - skapar och bibehåller ett enhetligt (eller integrerat) samhälle.³²

Denna form av integration beskrivs i *Collin's Dictionary* som halten av komplettering i förhållandet mellan samhällets institutioner eller subsystem, eller omvänt halten av motsägelser. Parsons kallar detta

²⁸ **Darvishpour & Westin** a.a., s. 45

²⁹ **Beckman** a.a., s. 63

³⁰ *Ibid.* s. 76-77

³¹ *Ibid.* s. 73-74

³² **Westin**, a.a., s. 54

stabilitet hos sociala system och menar att integration i detta fall syftar till att upprätthålla ordningen.³³ Givet denna mening måste integrationsarbete och -politik syfta till att motverka en utmaning av etablerade normer och istället sträva mot en hög enhetlighet, vilket som vi sett ovan innebär assimilation.³⁴

En annan definition av integration med avseende på samhällsliga strukturer är att den manifesteras i förekomsten av särskilda institutioner vars syften är att skapa och bevara enhetlighet mellan samhällets olika delar och dess invånare. Här blir integration institutionaliserat; den blir inte bara ett mål utan även medlet varmed dessa mål uppfylls. Lockwood's *system integration* som nämnts ovan är den integration som uppstår i och med dessa institutioner och även genom övergripande, från invånarna abstraherade relationsstrukturer. I Giddens utveckling av detta (se ovan) handlar systematisk integration om "interaktion på distans"³⁵ eller, för att använda Berger & Luckmanns ord, så bygger den på typifierade vanemässiga handlingar som uppstår i relationen mellan sociala aktörer och institutioner.³⁶ Denna integration sker, enligt Giddens, "bakom ryggen" på invånarna, det vill säga den sker omedvetet och automatiskt på en abstrakt nivå i samhället.³⁷

Sammanfattning

Något enhetligt integrationsbegrepp står inte att finna. Men baserat på de olika definitionerna kan man dela in integrationsbegreppet i några allmänna definitioner. Således kan integration vara *individuell*, *relationell* eller *samhällelig*. Den individuella integrationen kan vara *hel*, vilket kan definieras som *assimilation*, eller *delvis*, den senare kan även kallas *participation* och innebär då deltagande i offentliga samhällsfunktioner men ett bevarande av den kulturella särprägel i privatlivet. Den individuella definitionen innebär att integrationen anses hänga på individens egenskaper, både vad avser kompetens och vilja till integration.

Den relationella integrationen kan riktas mot en viss grupp. Exempelvis kan det krävas större anpassning av minoriteterna (i detta fall invandrare) – *ensidig integration*, vilket blir *assimilation*; eller en ömsesidig anpassning från både majoritet och minoritet, där grupperna anpassar sig efter varandras behov. Detta innebär också att samhället anpassas för att underlätta anpassning. Eller så kan integrationen riktas mot

³³ **Jary, David & Julia (red.)** *Collin's Dictionary of Sociology*. HarperCollins, Glasgow 1991, s. 34-35

³⁴ **Beckman** a.a., s. 37-40

³⁵ **Jary** a.a., s. 34-35

³⁶ **Berger & Luckmann** a.a.

³⁷ **Jary** a.a., s. 34-35

alla på samma sätt, vilket innebär att alla grupper anpassar sig till en ny gemensam norm. Detta kan också definieras som *assimilation* men blir då assimilation för alla.

Den samhälleliga integrationen är tvådelad. Det kan röra sig om *institutionell integration* som innebär att samhällets olika system (eller institutioner) står i samklang med varandra. Detta är inte kopplat just till migrations- eller invandrarfrågor. Det kan också röra sig om en ”*integrationell*” *integration*, som betyder att det finns särskilda instanser för integrationsarbetet.

Relationen mellan integration och assimilation är som synes inte helt klar. De två begreppen kan ses som varandras *motsatser*, *synonymer* eller *delar av samma process*. I det första fallet handlar det om att det ena utesluter det andra; detta pekar mot den ömsesidiga anpassningens participations-integration. I det andra fallet handlar det dels om en äldre definition av begreppen, dels om den tredje varianten där båda begreppen ses som delar av samma process. Denna kan ha två olika utgångspunkter: antingen ses integration som en process som genom olika stadier leder till assimilation, eller så ses assimilation till en ny gemensam norm som en nödvändig förutsättning för integration.

Detta har att göra med vilken roll integrationen får i samhället. Den kan ses som *slutmål*, vilket både kan kopplas till den ömsesidiga participations-integrationen (integration har uppnåtts när tillräcklig anpassning uppnåtts på båda sidor men inte nått så långt som till assimilation) och ”assimilation-för-integration”-integrationen (integration uppnås när alla får vara olika inom den gemensamma normen).

Den kan också ses som *process*, vilket presenterats ovan som relationen mellan integration och assimilation och kan gå åt båda hållen. Den kan också ses som *operationell kraft*: detta handlar om den samhälleliga definitionen, såväl den institutionella som den ”integrationella” integrationen, där integration inte bara är ett mål utan medlet varmed målet ska uppfyllas.

3.2 Integration: politik

Integrationspolitikens övergripande ideologi och ansvar

Regeringens nuvarande integrationspolitik, som faller under Integrations- och jämställdhetsdepartementet, grundas på en proposition från regeringen till gjord 2008, som sedan dess godkänts och satts i handling.

Den nya inriktningen i integrationspolitiken bygger på ett behov av förändring på grund av de dåliga resultaten som framkommit i uppföljningar av den äldre politiken. Behovet består i en mer samordnad och konkretiserad politik som bygger på en gemensam samsyn. Utformningen av den nya politiken riktar sig mot att införa generella insatser och komplettera dessa med riktade åtgärder.

Det övergripande målet för integrationspolitiken formuleras som ”*lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund*”. Utöver detta utgår arbetet från sju huvudområden som berör mottagande och introduktion, högre sysselsättning och egenföretagande, bättre

utbildningsmöjligheter för barn och vuxna, motarbetning av diskriminering, utanförskap och segregation samt "en gemensam värdegrund" för det nya mångfaldssamhället. Den sista punkten innefattar en betoning av vikten av demokrati och mänskliga rättigheter.

Det viktigaste målet är att "bryta utanförskapet", vilket ska uppnås genom högre sysselsättning och större möjligheter till kunskap och information samt mer självständighet bland invandrare. Dock poängteras det att integrationsåtgärderna gäller hela befolkningen och att de särskilda insatserna riktat mot invandrare begränsas till den första tiden i landet.

Integrationspolitiken bör, enligt propositionen, vara samlad, det vill säga samordnad, och flexibel. Den bör verka tvärsektorielt och bidra till utvecklingen inom olika områden i samhället: invandrings- och migrationsarbetet, arbets-, utbildnings- och bostadsmarknaden, den geografiska och demografiska fördelningen, barn- och ungdomsomsorgen, demokrati- och rättvisefrågorna och den sociala sammanhållningen.³⁸

Etableringsreformen

Den första december 2010 genomfördes en ny lag inom integrationspolitiken, *Lag 2010:197 om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare*. "Etableringsreformen" som den kallas har som mål att skapa en snabb och effektiv etablering av (vissa) nyanlända invandrare, framför allt på arbetsmarknaden. Fokus ligger på individuell kompetens, språkkunskaper, eget arbete och kunskap om samhället.

Varje nyanländ ska utifrån sina egna förutsättningar få professionellt stöd att så snabbt som möjligt såväl lära sig svenska, komma i arbete och klara sin egen försörjning som få kännedom om de rättigheter och skyldigheter som gäller i Sverige.

Målgruppen för etableringsreformen är nyanlända som sökt uppehållstillstånd, mellan åldrarna 20 - 64, som faller under kategorierna flyktingar, andra skyddsbehövande eller anhöriga till de två första, samt de i arton- och nittonårsåldern som saknar föräldrar i Sverige. Det finns dock undantag i denna grupp: de som redan har heltidsarbete, de som studerar på gymnasium och de som på grund av sjukdom eller handikapp har en arbetsförmåga på mindre än 25 procent. Under 2009 hörde 21 procent av alla som fick uppehållstillstånd till gruppen som omfattas av etableringsreformen.

³⁸ **Arbetsmarknadsdepartementet** "Egenmakt mot utanförskap – regeringens strategi för integration" *Regeringens skrivelse 2008/09:24*, hämtad 10/1 2012 <http://www.regeringen.se/sb/d/9761/a/111280>

Ansvar för etableringsinsatserna har flyttats från kommunerna till Arbetsförmedlingen. Detta är dels för att understryka arbetsmarknadens stora betydelse för etableringen och dels för att det tidigare arbetet inom kommunerna visat sig vara problematiskt och ineffektivt. Arbetsförmedlingens roll blir att vara en samordnande instans för etableringsinsatserna för vuxna. Reformen innebär även en ny och tydligare ansvarsfördelning bland länsstyrelserna, Migrationsverket, kommunerna och Försäkringskassan. Dessa myndigheter får nya uppdrag och ska samarbeta mer än tidigare.

En viktig faktor i etableringsarbetet är boende. Arbetsförmedlingen har som ansvar att fördela de nyanlända över länen, varefter länsstyrelserna måste skapa överenskommelser med kommunerna i sina respektive län om mottagande av de nyanlända. Arbetsförmedlingen kan också vid etableringssamtalen (se nedan) rekommendera boplatser efter matchning mellan individens kompetens och arbetstillfällen i kommunerna.

En annan viktig faktor är samhällsorientering. Kommunerna ansvarar för att nyanlända efter uppehållstillstånd får minst 60 timmars samhällsorientering. Länsstyrelserna har ansvar för att samordna och underlätta samt följa upp arbetet med samhällsorientering i kommunerna. Syftet med orienteringen är att "ge en grundläggande förståelse för det svenska samhället och en grund för fortsatt kunskapsinhämtande." Orienteringen ska dels ge praktisk kunskap om hur det är att komma till, leva, arbeta och utbildas i Sverige, dels om rådande normer och principer som gäller i landet. Den ska innefatta olika stadier av livet och utformas som en dialog där den nyanlända får möjlighet till frågor och reflektion. Därför ska orienteringen genomföras på modersmål eller annat språk som den nyanlända är bekväm med.

När etableringsinsatserna börjar ge resultat "kommer vinsten för samhället". Detta innebär bland annat färre bidrag och fler skatteintäkter för staten, medan den nyanlända får större möjlighet till deltagande i och bidragande till samhället samt mer självständig utformning av sitt liv.³⁹

Sammanfattning

Regeringens arbete med integration har för det första handlat om en omstrukturering av de politiska och juridiska villkoren för integrationsarbete. Detta har gjorts genom upprättandet av nya övergripande mål och en ny ansvarsfördelning bland berörda myndigheter. Den viktigaste förändringen består i den så kallade etableringsreformen. Här har ordet integration ersatts med *etablering*. Vilken betydelse begreppet har i sociologisk mening behandlas inte här (se *Avgränsningar*) men i detta fall används det mer eller mindre synonymt med integration, fast med den mer specifika betydelsen 'introduktion' eller 'inträde'.

³⁹ **Integrations- och jämställdhetsdepartementet** "Ny politik för nyanländas etablering i Sverige", *Regeringskansliets Faktablad Oktober 2010*, nedladdad 10/1 2012 <http://www.regeringen.se/sb/d/12476/a/154320>

Att etablera sig får här betydelsen av att ”få in en fot” eller ”göra sig känd”, främst på arbetsmarknaden. Ansvaret för etableringsinsatserna förflyttas till Arbetsförmedlingen, i överensstämmelse med arbetslinjen som reformen kan sägas tillhöra på grund av den starka betoningen av arbete. (På regeringens hemsida finner man Integrations- och jämställdhetsfrågorna under Arbetsmarknadsdepartementet.) Denna myndighet har till uppgift att genomföra individualiserade etableringssamtal, vilka syftar till att hjälpa den nyanlända (med uppehållstillstånd) att få ett arbete, samhällsorientering och SFI och andra kompletterande utbildningar. Ansvarsområdena för andra myndigheter har gjorts tydligare och ska följas upp mer. Regeringens övergripande mål är att ”bryta utanförskapet” och arbetet grundas på en vision om jämställdhet för alla oavsett etnisk och kulturell tillhörighet.

3.3 Integration: praktiskt arbete

Organisation

Länsstyrelsen är regeringens företrädare i länet och arbetar för att tillsammans med andra aktörer uppnå de nationella integrationspolitiska målen.

Länsstyrelsens uppdrag i integrationsarbetet är till stor del ett samordnande uppdrag; myndigheten ska se till att det finns förutsättningar och överenskommelser för mottagande och introduktion, främja samarbete mellan olika aktörer, ge stöd och hjälp till de olika aktörerna vid behov samt göra uppföljningar av hur integrationsinsatserna går till.⁴⁰

Det finns ett starkt fokus på samordning i integrationsarbetet i Gävleborgs län. En strategisk ledningsgrupp, bestående av landshövdingen och chefer från de medverkande parterna, ansvarar för att ta fram en gemensam vision och strategier. Dessa strategier förverkligas sedan via olika aktiviteter och projekt som initieras, stöds och följs upp av Integration Gävleborg, integrationsarbetets ”verkstad”. Ett processforum hålls två till fyra gånger per år och syftar till att fånga upp frågor, idéer och synpunkter inom specifika områden från externa aktörer som näringslivet, fackförbund och frivilliga organisationer, som sedan återkopplas till verksamheten. Integration Gävleborg består av en styrgrupp, som leder arbetet och tar beslut om hur strategierna ska följas, och en arbets- eller projektgrupp med representanter från de medverkande parterna, som ska se till att dessa beslut genomförs samt ta in nya initiativ.⁴¹

⁴⁰ **Samhällsutvecklingsenheten** ”Integration”, Länsstyrelsens hemsida. Hämtad 5/1 2012.
<http://www.lansstyrelsen.se/gavleborg/Sv/manniska-och-samhalle/integration/Pages/default.aspx>

⁴¹ **Samhällsutvecklingsenheten** ”Integration Gävleborg” Länsstyrelsens hemsida. Hämtad 6/1 2012.
<http://www.lansstyrelsen.se/gavleborg/Sv/manniska-och-samhalle/integration/integration-gavleborg/Pages/index.aspx>

De medverkande parterna utöver Länsstyrelsen i integrationsarbetet i Gävleborgs län är kommunerna (flyktingmottagning, SFI- och annan vuxenutbildningsverksamhet, mottagande av ensamkommande barn och grundskola och gymnasium) Landstinget, Migrationsverket, Region Gävleborg, Arbetsförmedlingen, Högskolan i Gävle och externa aktörer, bland annat företag och organisationer, föreningsliv och frivilligorganisationer, sociala kooperativ, Hyresgästföreningen, fack- och studieförbund och så vidare.⁴²

Vision

Ett gemensamt visionsdokument har tagits fram genom ett samarbete med de medverkande aktörerna. Utgångspunkten är att Gävleborg är och ska förbli ett attraktivt län som människor väljer att flytta till och bo i. En välutvecklad integration är en viktig del i detta. En annan viktig faktor är att invandring ska ses som en tillväxtfaktor, inte ett problem. För att länets invånarantal ska fortsätta utvecklas behövs invandring. Dokumentet presenterar de fyra övergripande strategier för hur integrationsarbetet ska bedrivas. Den första, ”En bra start”, handlar om mottagandet av nyanlända och etableringsinsatser redan under asyltiden. Genom att samarbeta över kommun- och myndighetsgränser ska kartläggning och informations spridning bedrivas medan den nyanlända väntar på uppehållstillstånd, för att väntetiden ska bli värdefull och för att etableringsinsatserna vid ett eventuellt uppehållstillstånd ska kunna påbörjas snabbare och vara mer effektiva. ”En snabb väg in”, den andra strategin, berör arbetet med individualiserad kartläggning av yrkeskompetens och utbildningsbehov. Även här betonas samarbete och effektivitet. Barns och ungdomars behov ska också uppmärksammas och tillgodoses. ”En öppen dörr” är inriktad åt näringslivet och handlar om att å ena sidan hjälpa invandrare att komma in i företagslivet genom förmedling av kontakter och stöd, och å andra sidan visa nyttan av invandring för befintliga företagare och göra dem mer villiga att anställa invandrare. Slutligen handlar ”En god livsmiljö” om att förmedla information till den nyanlända för att underlätta och uppmuntra självständighet och egenval i fråga om olika delar av livet. Här är språk en viktig faktor och arbetet ska till stor del gå ut på att samhällsorientering och information ges på modersmål eller via tolk. I denna strategi trycker man också på vikten av att mötet mellan nyanlända och redan etablerade ska bli så givande som möjligt för båda parter.⁴³

⁴² **Samhällsutvecklingsenheten** ”Regional Samverkan”, Länsstyrelsens hemsida. Hämtad 6/1 2012. <http://www.lansstyrelsen.se/gavleborg/Sv/manniska-och-samhalle/integration/regional-samverkan/Pages/index.aspx>

⁴³ **Länsstyrelsens visionsdokument** ”Gävleborg – möjligheter för alla. Vision och strategier för nyanlända invandrades etablering i Gävleborg”

Projekt och aktiviteter

Inom verksamheten på Samhällsutvecklingsenheten finns, utöver Integration Gävleborg, även vissa projekt. Ett av dem är LANDA, som syftar till att vidareutveckla introduktionen för kvotflyktingar. Dessa är särskilda flyktingar som väljs ut av UNHCR (FN:s flyktingorgan) och beviljas platser i de länder som ingått avtal med UNHCR. De bor i flyktingläger och får uppehållstillstånd beviljade innan ankomst till mottagarlandet. Gävleborgs län är ett av de län som tar emot flest kvotflyktingar i landet. Utvecklingen av mottagningen sker bland annat inom områdena bosättning, samhällsinformation och kartläggning av kompetens för arbete.

Ett annat projekt är Arbetsmarknadsutbildning med SFI. Detta är en kombination av svenskundervisning och arbetsplatsförlagd utbildning och avser att påskynda inträdet i arbetsmarknaden. Detta är särskilt bra för nyanlända med språk- eller inlärningssvårigheter, då det är mer individualiserat och inriktat på språkkunskaper inom vissa yrken.

Öppna Dörrar är ett tredje projekt som till stor del handlar om att förverkliga den tredje strategin i visionsdokumentet (se ovan). Genom föreläsningar och föredrag i olika forum, främst riktade till företagare, försöker Länsstyrelsens representanter inom projektet att framhäva invandring som en tillväxtfaktor. Dessutom gör man matchningar av invandrades yrkeskompetens med arbetsplatser. Det finns även en del avslutade projekt, bland annat ett, Naturkompetens, som syftade till att skapa sysselsättning för de som stod längst ifrån arbetsmarknaden (analfabeter, långtidssjukskrivna och liknande) inom skogsvård och diverse kombinationer av SFI och arbetsmarknadsutbildningar nischade inom vissa yrkesområden.

Utöver projekten anordnar Integration Gävleborg konferenser och utbildningar för de medverkande parterna. En del har särskilda teman, som den nyligen hållna ”Barndagen”, inriktad på frågor som rör invandrade barn. Andra syftar mer till att samla de som arbetar med integration för uppdatering om läget inom integrationsområdet, utbildningar och ett gemensamt utbyte av erfarenheter. Förutom konferenserna anordnas särskilda temadagar med utbildningar, såsom ”länderdagarna” med information om specifika länder vars befolkning i hög grad utvandrar till Sverige eller introduktionsdagar för nyanställda inom integrationssektorn.⁴⁴

Observationsresultat

Utifrån den deltagande observationen presenteras nedan de viktigaste inslagen i Länsstyrelsens integrationsarbete:

⁴⁴ **Samhällsutvecklingsenheten** ”Projekt”, Länsstyrelsens hemsida. Hämtad 5/1-2012.
<http://www.lansstyrelsen.se/gavleborg/Sv/manniska-och-samhalle/integration/projekt/Pages/default.aspx>

1. Samordning och nätverksbyggande

Samordnande av integrationsarbete i länet är länsstyrelsernas främsta uppgift enligt ansvarsfördelningen. Detta märks också i Länsstyrelsen Gävleborgs arbete. Den viktigaste rollen är den som forum för gemensamma insatser, projekt och aktiviteter, erfarenhetsutbyten, stöd och hjälp samt fortlöpande, effektiv kommunikation. Genom de olika grupperna och på grund av att många inom verksamheten, internt och externt, har lång erfarenhet av arbete inom integrationssektorn, finns ett stort utrymme för nätverksbyggande med personer inom flera olika områden. Dessutom sitter många av personerna med i flera av grupperna, vilket skapar ett ännu smidigare informationsflöde grupperna emellan.

2. Aktivt och öppet arbete

Länsstyrelsens Gävleborg ämnar vara på framkant i integrationsarbetet. Verksamheten hålls öppen för nya idéer och tankar, samtidigt som uppdateringar och kontakter med viktiga instanser upprätthålls kontinuerligt. Mycket av det aktiva arbetet beror på personligt engagemang bland de personer som är involverade. Även atmosfären av tillgänglighet och prestigelöshet skapar stort utrymme för ständig utveckling.

3. Anpassade, flexibla lösningar

Trots att Länsstyrelsen följer det befintliga regelverket har man också, genom den ovan nämnda öppenheten, kunnat utveckla anpassade lösningar för att täcka olika behov. Projekten med inriktning mot särskilda målgrupper är ett exempel, de tematiserade utbildningsdagarna ett annat. Där myndigheten inte kan arbeta själv har den istället gått in med ekonomiskt och byråkratiskt stöd för externa projekt (exempelvis Naturkompetensprojektet).

4. Personliga kontakter

Som nämnts ovan hänger mycket av arbetet på nätverket. Detta i sin tur bygger inte enbart på kontakt myndigheterna emellan utan många gånger mellan personerna som jobbar inom de olika områdena. Viss kontakt sker på en personlig nivå och initieras av eget intresse.

Här kommer även kontakt med målgruppen in. Många av de som arbetar inom verksamheten har lång erfarenhet av arbete med målgruppen och använder sig av det nätverket för sitt arbete. Ett exempel är utformningen av konferensprogram som till viss del bygger på personliga inbjudningar av föreläsare och seminarieledare. Ett annat är där verksamhetens resurser utnyttjas för att främja målgruppen via en eller flera representanter för den, eller då någon i målgruppen verkar som ambassadör för övriga.

5. Kontinuerligt utvecklingsarbete

Mötena, processforumen och utvärderingar såsom den som utförs nu är ett sätt att ständigt utveckla verksamheten. På grund av den ovan nämnda öppenheten och prestigelösheten kan problem och synpunkter tas upp och behandlas och leder till nya förhållningssätt och anpassningar. Ständiga återkopplingar mellan de olika grupperna bidrar också till att eventuella problem och behov ”fångas upp” och kan åtgärdas.

5. Analys

5.1 Jämförelse mellan sociologiska och politiska begreppsformuleringar

I presentationen av regeringens integrationspolitik framgår att integrationsbegreppet här används på ett mångfacetterat sätt. För det första talas det om att integrationspolitiken behöver samordnas mer; det behövs alltså en strukturell integration inom den ”integrationella” integrationen, eller med andra ord, den operationella särskilda insatsen för integration i samhället måste uppnå en integration av sina egna institutioner för att på ett effektivt sätt främja integrationen mellan samhällsinvånarna. För att använda de ovan uppdragna definitionerna handlar det om att den *operationella, samhälleliga* integrationen måste uppnå en *strukturell* integration för att den *relationella* och *individuella* integrationen ska kunna uppnås. De politiska texterna talar dock inte om den interna, strukturella integrationen i medvetna termer av just integration och det verkar inte heller finnas någon reflektion över det mångdimensionella bruket av begreppet. Med andra ord använder sig integrationspolitiken av alla de olika betydelseområdena men uttrycker bara medvetenhet om den relationella och individuella integrationen. Detta skulle kunna tolkas som en bristande medvetenhet om integrationens olika betydelseområden och innebära ett platt eller ensidigt perspektiv av vad integration är.

Vad gäller integrationens roll blir den både ett *övergripande mål* och en *operationell kraft*. Huruvida den också är en process framgår inte då det inte finns någon tydlig förklaring av vad integrationen ska leda till: assimilation, ömsesidig anpassning eller assimilation-för-integration? Etableringsreformen och Arbetsförmedlingens uppdrag kan ses som delar av den av institutionella integrationen (på samhällelig nivå) som syftar till att skapa individuell integration genom inträde på arbetsmarknaden. Då detta är det tydligaste regeringspolitiska fokuset skulle man kunna spekulera i att målet är att uppnå antingen assimilation (baserad på en stegvis integration i samhällets olika delar) eller participations-integration. Den ömsesidiga anpassningens och ”assimilation-för-integration”-integrationens mål är alltså inte de primära att uppnå. Man skulle också kunna tolka detta som att det saknas ett tydligt mål för vad integrationspolitiken ska uppnå i ett långsiktigt perspektiv.

En stor skillnad är att de sociologiska definitionerna tenderar att vara mer allmänna medan

integrationspolitiken är särskilt riktad mot invandrare (eller nyanlända). Särskilt i tidigare sociologi handlar integration om relationerna mellan alla invånarna i ett samhälle. Trots att det i regeringens officiella dokument markeras att särskilda insatser för nyanlända endast ska gälla under den första tiden finns det ingen uttalad politik för integration i samhället mellan alla invånare.

En annan skillnad är användningen av begreppet 'etablering' som i viss mån ersätter integrationsbegreppet. Detta begrepp innebär att ytterligare en dimension tillförs då etableringsbegreppet i sig är komplext, men det innebär även en slags förenkling. Texterna talar om den nyanländes etablering på arbetsmarknaden och flyttar således fokus till den enskilde individens villkor och kan även sägas flytta över ansvaret till individen. Integrationen blir således en individuell egenskap som kan påskyndas eller stödjas av samhällets tolerans men som likväl inte är relationell. Etablering är också ett enklare begrepp då det handlar om att faktiskt existera och vara känd inom ett visst sammanhang, men inte tar hänsyn till faktorer som deltagande, ömsesidighet eller anpassning.

5.2 Skillnadernas påverkan på Länsstyrelsens arbete

Länsstyrelsens huvudsakliga uppgift är att samordna integrationsarbetet i länet. Inriktningen mot strukturell integration, den så kallade "integrationella" integrationen, i regeringens nya integrationspolitik, lämpar sig väl för en myndighet vars främsta uppdrag är samordning. Länsstyrelsens arbete blir då ytterligare ett steg, mer konkretiserat och lokalt, i arbetet med integreringen av den operationella integrationskraften i samhället. Dock kan bristen inom politiken på medvetenhet om hur integrationsbegreppet används skapa problem för det praktiska arbetet. Det skulle kunna innebära att arbetet med samordning sker utan en tydlig utgångspunkt. Att inte känna till eller vara medveten om ett begrepps betydelser kan innebära att man inte heller känner till de mekanismer som skapar begreppet eller hur det ska praktiseras i verkligheten. Arbetet med samordning är väldigt lyckat hos Länsstyrelsen i Gävle och därför verkar denna problematik inte ha påverkat arbetet i hög grad.

Vad gäller den relationella och individuella integrationen samt förhållandet mellan integration och assimilation blir avsaknaden av en klar bild inom politiken problematisk för en analys av Länsstyrelsens inriktning i denna fråga. Eftersom Länsstyrelsen till största del följer regeringens regelverk kan ett antagande om att även Länsstyrelsen arbetar åt assimilation eller participations-integration vara rimlig. Men eftersom Länsstyrelsens arbete, som beskrivits ovan, är mer öppet och flexibelt samt innehåller en hel del personlig kontakt med både de som arbetar med integration och målgruppen skulle detta kunna öppna upp för en mer relationell och/eller individuell inriktning. Regeringens formulering av integrationsarbetet som generella insatser och kompletterade med riktade åtgärder skulle kunna öppna upp för en större frihet för Länsstyrelsen att kartlägga behovet av riktade åtgärder och sedan införa dessa. Det är dock ett problem att det inte finns ett tydligt långsiktigt mål med integrationsarbetet, något som saknas även hos Länsstyrelsen. Insatserna som nämns i visionsdokumentet omfattar cirka två år efter ankomst för

de nyanlända. Detta innebär att arbetet är begränsat till en viss grupp under en viss tid och således kan man fråga vad som sker senare, efter ”etableringsinsatserna”.

Detta är kopplat till problemet med att integrationen begränsas till att bara gälla en grupp i samhället. Trots att Länsstyrelsen till viss del syftar till att arbeta med den ”svenska” befolkningen, bland annat genom att försöka lyfta nyttan av invandring, riktas de flesta insatserna mot invandrare och det är dessa som är målgruppen för integrationsarbetet. Som tidigare noterats innebär detta att integrationens relationella innebörd försummas men även att invandrare stigmatiseras som ”de som ska integreras”. Införandet av begreppet ’etablering’ innebär ett större fokus på arbetsmarknaden och även en förenkling av vad integration innebär. För det praktiska arbetet kan detta innebära att de målgrupper som har långt till arbetsmarknaden glöms bort. Det kan också innebära att viktiga faktorer i integrationsprocessen försummas, framför allt den sociala och kulturella interaktionen. Huruvida dessa faktorer verkligen ingår i Länsstyrelsens uppdrag kan diskuteras, men klart är att en alltför ensidig formulering av integration inom politiken innebär att vissa faktorer åsidosätts i det praktiska arbetet. Länsstyrelsens satsning på projekt som syftar till att ”plocka upp” de som har långt till arbetsmarknaden kan i viss mån kompensera för politikens arbetsinriktning, men problemet med den ensidiga formuleringen av integration kvarstår.

6. *Diskussion*

Ett delsyfte med arbetet var att undersöka vilka skillnader som finns mellan integrationsbegreppet inom sociologi och politik. Det finns många olika betydelser inom sociologin. Skillnaden mellan sociologin och politiken består främst i att de politiska definitionerna är mer begränsade och endast tar hänsyn till vissa av begreppets betydelser. Arbetet har också visat att många av betydelserna används som underförstådda eller självklara inom politiken, som den samhälleliga eller strukturella integrationen. Andra skillnader är att den politiska definitionen begränsas till att avse en samhällsgrupp och att definiera integration som en egenskap hos denna grupp, inte som en relation mellan alla samhällets invånare. Slutligen består skillnaden i att politiken använder sig av ett annat begrepp, etablering, som inte förekommer i de sociologiska definitionerna.

Det andra delsyftet var att undersöka hur dessa skillnader påverkar integrationsarbetet i praktiken. Skillnaderna består i att de politiska definitionerna är mer begränsade och omfattar färre betydelser. Skillnaderna innebär således ett ”glapp” mellan de egenskaper som integration tillskrivs inom sociologin och de egenskaper det begränsas till inom politiken. Detta ”glapp” innebär en begränsning av det praktiska arbetet, då det riktas mot särskilda grupper under en kort tid ur ett visst perspektiv. Detta innebär i sin tur att Länsstyrelsens integrationsarbete bara täcker en del av behovet inom

integrationsområdet, eftersom det inte uppfyller alla egenskaper som tillskrivs integration inom sociologin. Detta ställer krav på de andra former av integrationsarbete som pågår i landet och som främst utövas av privata aktörer.

Det sista delsyftet var att se på vilka konsekvenser skillnadernas påverkan, det vill säga ”glappet”, kan få. Den första konsekvensen handlar om den strukturella integrationen och avser bristen på integrationens olika betydelser inom politik, som kan innebära att integrationsarbetet lämnas utan utgångspunkt och tydligt mål. Detta blir särskilt problematiskt för en myndighet vars primära uppgift är samordning, det vill säga integration, av integrationsarbetet.

En annan konsekvens är den som följer av avsaknaden av ett tydligt mål med integrationspolitiken. Det framgår inte om regeringen vill uppnå integration eller assimilation och inte heller vilken av dessa (som vi sett ovan finns det flera olika varianter). Detta innebär att inte heller Länsstyrelsens mål är tydligt, i alla fall inte långsiktigt. Målet begränsas till att etablera nyanlända på arbetsmarknaden och bistå med hjälp i frågor om bostad, utbildning och liknande (det vill säga praktiska villkor) under den första tiden. Detta innebär inte bara att man inte vet vad som händer med invandrarna efter denna tid utan att andra faktorer, som oftast kommer senare i processen, som social och kulturell interaktion, politisk involvering och så vidare, inte får lika mycket utrymme.

Detta hänger också ihop med arbetsinriktningen inom politiken. Även här riskerar det praktiska arbetet att bli ensidigt och begränsat. Här handlar det framför allt om att vissa grupper kan hamna utanför integrationsarbetet och således även integrationen. Om integration hänger på etablering på arbetsmarknaden, hur blir det med de som inte kan arbeta? Riskgrupper är barn och ungdomar, kvinnor, äldre, handikappade och analfabeter.

Slutligen kan det uppstå konsekvenser av att integrationsarbetet riktar sig nästan enbart till invandrare. Om man har en någorlunda ömsesidig anpassning i åtanke för integrationen i samhället måste insatserna riktas åt båda hållen. Idag pekas invandrargruppen ut som de som ”behöver” integrationsinsatser, vilket kan stämna till en början men tenderar att peka ut målgruppen som problematisk och resursslukande. Dessutom kan ett utpekande av invandrare som de i behov av integration ses som ett påstående om att den andra gruppen, ”svenskarna”, sinsemellan är integrerade, vilket inte stämmer då utanförskap och segregation mellan olika grupper förekommer även inom den gruppen.

Det finns en stark medvetenhet om dessa problem hos de som arbetar med integration på Länsstyrelsen. De möter målgruppen och jobbar mer direkt med den och ser de problem som finns. Det finns också en benägenhet att hitta flexibla lösningar och samarbeta med privata aktörer för att täcka de behov som finns. Kanske är det så att den politiska integrationen måste vara allmän och begränsad och att det praktiska

arbetet måste vara mer flexibelt och konkret. Det krävs dock en större kunskap om de olika betydelserna som integration har och ett medvetet ställningstagande för vilken betydelse man använder sig av. Om definitionen är diffus riskerar arbetet att bli det och detta kommer att gå ut över invånarna, invandrare som svenskar.

Källförteckning

Litteratur:

Alasuutari, Pertti *Researching Culture. Qualitative Method and Cultural Studies.*
Sage Publications Ltd, London 1995

Alvesson, Mats & Sköldbberg, Kaj *Reflexive methodology: new vistas for qualitative research.*
Sage Publications Ltd, London 2009

Beckman, Ludvig *Den rimliga integrationen.* Dialogos, Stockholm 2011

Berger, Peter & Luckmann, Thomas *Kunskapssociologi: hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet.* Wahlström & Wistrand, Stockholm 1999

Darvishpour, Mehrdad & Westin, Charles (red.) *Migration och etnicitet. Perspektiv på ett mångkulturellt Sverige.* Studentlitteratur, Lund 2008

Durkheim, Émile *Suicide: A Study in Sociology.* The Free Press of Glenco, New York 1951

Ritzer, George *Sociologisk teori.* Liber, Stockholm 2009

Simmel, Georg *Hur är samhället möjligt? och andra essäer.* Korpen, Göteborg 1995

Westin, Charles (red.) *SOS-RAPPORT 1999:6 Mångfald, integration, rasism och andra ord*
Ett lexikon över begrepp inom IMER - Internationell Migration och Etniska Relationer. Elanders Gotab,
Stockholm 1999

Ådahl, Martin & Sandelind, Clara (red.) *Lyckad invandring: tio svenska forskare om hur man når framgångar.* Fores, Stockholm 2010

Uppslagsverk:

Bonniers Uppslagsbok. Stockholm 2007

Jary, David & Julia (red.) *Collin's Dictionary of Sociology.* HarperCollins, Glasgow 1991

Svenska Akademiens Svenska Ordbok A-L. Norstedts, Göteborg 2009

Dokument och artiklar:

Integrations- och jämställdhetsdepartementet ”Ny politik för nyanländas etablering i Sverige”,
Regeringskansliets Faktblad Oktober 2010, nedladdad 10/1 2012
<http://www.regeringen.se/sb/d/12476/a/154320>

Arbetsmarknadsdepartementet ”Egenmakt mot utanförskap – regeringens strategi för integration”
Regeringens skrivelse 2008/09:24, hämtad 10/1 2012 <http://www.regeringen.se/sb/d/9761/a/111280>

Samhällsutvecklingsenheten ”Integration”, Länsstyrelsens hemsida. Hämtad 5/1 2012.
<http://www.lansstyrelsen.se/gavleborg/Sv/manniska-och-samhalle/integration/Pages/default.aspx>

Samhällsutvecklingsenheten ”Projekt”, Länsstyrelsens hemsida. Hämtad 5/1-2012.
<http://www.lansstyrelsen.se/gavleborg/Sv/manniska-och-samhalle/integration/projekt/Pages/default.aspx>

Övrigt:

Länsstyrelsens visionsdokument ”Gävleborg – möjligheter för alla. Vision och strategier för nyanlända invandrares etablering i Gävleborg”